بەشی تۆڵە سەندنەوە و مەرجەکانی
(القِصَاص وَشُرُوطه)

کاتێک تۆڵەی سەندنەوە پێویست دەبێت ئەگەر بکوژەکە ژیر و پێگەیشتوو بێت (□□□) وە باوکی کوژراوەکە نەبێت ، (□□□) وە کوژراوەکە (کَافِر) نەبێت و بکوژیش موسوڵمان (□□□) وە کوژراو خوێنی

(□□□) چونکە شێت و منداڵ هیچ ئەرکێکی شەرعی‌یان لەسەر نی‌یە ، لەبەر فەرموودەکەی (عَائِشَة) بڕوانە : (پ107) . کەوابوو تەنها خوێنی دەکەوێتە سەر .

(□□□) لەبەر فەرموودەکەی (عُمَرُ بنُ الخَطَّاب) (خوای لێ ڕازی بێت) ، کەوا پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : ((**لايُقْتَلُ الوَالِدُ بِالوَلَدِ**)) واتە : باوك بەكوڕ ناكوژرێتەوە [رواه ابن ماجه (2/888/2661) وهذا لفظه ، والترمذي (2/428/1422) . و روياه عن ابن عباس بالفاظ مختلفة لها نفس المعنى وهو صحيح بڕوانە (الارواء :2214) وصحيح ابن ماجه (2156) و (2157)] .

(□□□) لەبەر فەرمودەکەی (عَلِيُّ بنُ أَبِي طَالِب) (خوای لێ ڕازی بێت) کەوا پێغەمبەری خوا (ﷺ) ، فەرمووی : ((**أَلاَ لايُقْتَلُ مُؤْمِنٌ بِكَافِرٍ**)) واتە : بزانن کەوا باوەڕدار بەبێ باوەڕ ناکوژرێتەوە [رواه أحمد(1/119) وأبوداود(4/رقم/4530) والنسائى(8/24) وهوفى‌البخارى(فى مواضع عديدة من صحيحه منها 1/رقم/111)]، مِنْ حديث أبي جَحيْفَةَ حَيْثُ سَأَلَ عَلِيًّاً : ((**هَلْ عِنْدَكُمْ شَيءُ مِنَ الوَحيِ مَالَيْسَ فِي القُرْآنِ؟ فَقَالَ : لَا وَالَّذِي فَلَقَ الحَبَّةَ ، وَبَرأَ النَّسَمَةَ إِلاَّ فَهْمَا يُعْطِيَهُ اللهُ رَجُلَاً فِي القُرْآنِ ، وَمَا فِي هَذِهِ الصَّحِيْفَةَ قُلْتُ : وَمَا فِي هَذِهِ الصَحِيْفَةَ؟ قَالَ : المُؤْمِنُونَ تَتَكَافَأُ دِمَاؤُهُمْ وَفِكَاكُ الأَسْيِرِ ، وَأَنْ لايُقْتَلَ مُسْلِمٌ بِكَافِرٍ**)) .

پارێزراوبێت (□□□) وە ئەگەر میرات بەرەکانی هەموویان ئەوە هەڵبژێرن ئەگینا بۆیان هەیە داوای خوێنەکەی بکەن (□□□) وە کۆمەڵێکیش دەکوژرێنەوە بەیەکێك ئەگەر هەموویان دەستیان لە کوشتنیدا هەبێت (□□□) وە هەروەها تۆڵە سەندنەوە لەئەندامەکانی لاشە و برینیش دا ـ بەپێی توانا ـ پێویست دەبێت (□□□)

(□□□) چونکە ئەگەر لەوکەسانە بێت کە خوێنیان لەشەرع دا پارێزراو نیيە ئەوە تۆڵەی لەسەر نیيە ، وە ئەوانەی کە لەشەرعدا خوێنێان پارێزراو نیيە ئەوانەن کە کوشتنیان حەق و حەڵاڵە ، بڕوانە کوتایی (پ553) .

(□□□) لەبەر فەرموودەکەی (أَبُوهُرَيْرَةَ) وە فەرموودەکەی (عَبْدُاللهِ بن عَمْرو) (خوایان لیٚ ڕازی بێت) بڕوانە (پ556) چونکە بڕیاری تۆڵەسەندنەوە یان خوێن وەرگرتن بەدەستی میرات بەرانە ، جا ئەگەر هەموویان دەستیان لە تۆڵە هەلگرت ئەوە لەسەری دەکەوێت ، وە ئەگەر یەکێکیشیان دەستی لیٚ هەڵگرێت ئەوە هەر دەکەوێت چونکە بەش بەش ناکرێت ، وەهەر یەکێکیتر لەمیرات بەرەکان بەشەخوێنی خۆی دەبات .

(□□□) لەبەر (أَثَرَ)ەکەی (سَعِيْدُ بنُ المُسَيَّب) (رەحمەتی خوای لیٚ بێت) ((کەوا (عُمرُ بنُ الخَطَّاب) چەند کەسێکی کوشتەوە – پێنج یان حەوت – بەیەك پیاو کەوا بەفێڵ کوشتو بویان ، وە فەرمووی : ئەگەر هەموو خەڵکی (صَنْعَاء) دەستیان لەکوشتنی دا تێکەڵ بکردایە ئەوە هەر هەموویانم دەکوشتەوە)) [رواه مالك (1584/628) والبيهقى (41/8) والشافعى فى الأم (22/6) وهو صحيح بڕوانە الاوراء (2201)] .

(□□□) لەبەر فەرموودەی خوای گەورە لە سورەتی (المائدة :45) دا کە دەفەرمویٚ : ﴿وَكَتَبْنَا عَلَيْهِمْ فِيْهَا أنَّ النَّفْسَ بالنَّفْسِ وَالعَيْنَ بالعَينِ وَالأَنْفَ بالأنْفِ والأُذُنَ بالأُذُنِ وَالسِّنَّ بِالسِّنِّ وَالجُرُوحَ قِصَاصٌ﴾ واتە : وەهەر لەو کتێبەدا (التَّوْرَاة) ، لەسەریانمان نووسی و پێویستمان کرد کەوا تۆڵەی گیان لەجیاتی گیانەوە چاویش لەجیاتی چاوە وەلوتیش لەجیاتی لوتە وەگوێیش لە جیاتی گویٚ یە وە دانیش لەجیاتی ددانە وە تۆڵەی هەر برینێکیش تۆڵەی خۆی بۆ هەیە . جا ئەمە شەرعی ئوممەتەکانی پێش خۆمانە ، جا بوەتە شەرعیش بۆ خۆمان بە ددان پێدانان و بیٚ دەنگ بوونی

بەو مەرجەی بتوانرێت وەکو خۆی بێت نەك زیاتر (□□□) وە لەهەموو سیفەتەکانیشی دا وەکو یەك وابن (□□□) ئەگینا پارەی خوێنەکەی لەسەر

پێغەمبەری خوا (ﷺ) لەسەری ، وە لەبەر فەرموودەکەی (أَنَس) (خوای لێ ڕازی بێت) کەوا فەرمووی : ((خوشکێکی (الرُّبَيِّع) ، (أُمُّ حَارِثَة) کەسێکی بریندار کرد ، جا سکالآیان هێنا بۆلای پێغەمبەری خوا (ﷺ) ، جا پێغەمبەری خواش (ﷺ) فەرمووی : ((**القِصَاصُ ، القِصَاص**)) واتە : تۆڵە کردنەوە ، تۆڵە کردنەوە ، جا دایکی (الرُّبَيِّع) ووتی : ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) ئایە تۆڵە لە فلانەکەس بکرێتەوە؟ و (الله)ی تۆڵەی لێ ناکرێتەوە ، جا پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : ((**سُبْحَانَ اللهِ يَا أُم الرَّبَيِّع ، القِصَاصُ كِتَابُ اللهِ**)) واتە : (سُبْحَانَ الله) : ئەی دایکی(ربیع) تۆڵە سەندنەوە فەرزی خوایە ، جا ئەویش ووتی : نەء ، و (الله)ی تۆڵەی لێ ناکرێتەوە ، (أنَس) فەرمووی : جا بەردەوام بوو تا ــ کەس و کاری لێدراوەکە ــ ڕازی بوون بەخوێنەکەی لەجیاتیدا ، جا پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : ((**إنَّ مِنْ عِبَادِ اللهِ مَنْ لَو أقْسَمَ عَلَى اللهِ لأَبَرَّهَ**)) واتە : بەڕاستی لەنێو بەندەکانی خوای گەورەدا بەندەی وا هەیە ئەگەر سوێند لەسەر خوای گەورە بخوات بۆی بەجێی دەهێنێت [رواه البخاري (8/رقم/4500) ومسلم (3/1302/675)] .

(□□□) چونکە ئەوەیە مەبەست لەتۆڵە سەندنەوە ، وە لەبەر ئەو ئایەتانەی کەلە (پ567) دا باسی دەکەین .

(□□□) وەکو یەك بن لەناوو شوێن و سوود گەیاندن دا ، بۆ نموونە ڕاست بەچەپ نابڕێتەوە ، هەروەها چەپیش بەڕاست نابڕێتەوە ، وە پەنجەی شایەتمان بەوەی شانی نابڕێتەوە ، وە ئەوەی شانیشی بەشایەتمان نابڕێتەوە ، چونکە لەناودا وەکو یەك نین ، هەروەها ئەندام (عُضْو)ی سەرەکی بە ئەندامێکی زیادە نابڕێتەوە ، چونکە لە شوێن و سوودیش دا جیاوازیان هەیە ، وە هەروەها ئەندامی ساغ و تەواو یان نەخۆش بەئەندامێکی یەك جار پەك ککەوتوو نابڕێتەوە . چونکە لەسوود گەیاندن دا وەکو یەك نین .

پێویست دەبێت (□□□) وە تۆڵە سەندنەوە دەبێت بەو ڕێگا و شێوەیە بێت کە بکوژ کوژراوەکەی پێ کوشتوە . (□□□)

وە ئەو تۆڵەیە لەسەر تاوانبار دەچەسپێت بەددان پێدانانی خۆی (□□□) یان بەشایەتی دانی دوو پیاوی داد پەروەر (□□□)

(□□□) لەبەر فەرموودەکەی (أَنَسُ بنُ مَالك) (خوای لێ ڕازی بێت) بروانە (پ563) .

(□□□) چونکە وەکو یەك بوون و یەکسانی لەوەدایە ، وە خوای گەورەیش لە سورەتی (البقره :194) دا دەفەرموێ : ﴿فَمَنْ إعْتَدَى عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُوا عَلَيه بِمِثْلِ مَا اعْتَدَى عَلَيْكُمْ﴾ واتە : ئەگەر کەسێك دەست درێژی بەسەرتان دا کرد ئەوە ئێوەش دەست درێژی بەسەردا بکەنەوە ، وەکو دەست درێژیەکەی خۆی . وە فەرموودەکەیتر خوای گەورە لە سورەتی (النحل :126) دا کە دەفەرموێ : ﴿وَ إنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُواْ بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ﴾ واتە : وە هەروەها کاتێك ویستتان تۆڵە بسێننەوە و سزای تاوانبار بدەن ، ئەوە سزایەکی بدەن وەك سزاکەی خۆی بۆ ئێوە . وە فەرموودەکەی (أَنَس)یش (خوای لێ ڕازی بێت) کەوا فەرمووی : ((کابرایەکی جوولەکە سەری کچێکی – ئەنصاری – کوتا لەنێوان دوو بەرد دا ، جا پێی ووترا – بەکچە کە پێش مردنی – کێ ئەمەی پێ کردیت؟ ئایە فلانەکەس؟ ، ئایە فلانەکەس؟ تا ناوی کابرای جوولەکەیان هێنا ، جا بەسەری ئامازەی کرد ، کەوا ئەو وای پێ کردووە ، جا کابرای جوولەکەیان هێنا و ددانی نا بەتاوانەکەیدا ، جا پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمانی پێکرد کەوا سەری بە بەرد بکوتن [رواه البخاری (12/رقم/6876) ومسلم (1672/1299/3) واصحاب السنن] .

(□□□) لەبەر فەرموودەکەی (أَنَس)ی پێشوو . بڕوانە (پ567)

(□□□) لەبەر فەرموودەکەی (رَافِعُ بنُ خَديج) (خوای لێ ڕازی بێت) کەوا فەرمووی : بەیانییەك کە ڕۆژ بویەوە بینرا پیاوێك لە (الأنْصَار) ، کوژراوە لە (خَيْبَر) ، جا کەس و کارەکەی ڕۆیشتن بۆلای پێغەمبەری خوا (ﷺ) و ئەوەیان بۆ گێڕایەوە ، ئەویش فەرمووی : ((لَكُمْ شَاهِدَانِ يَشْهَدَانِ عَلَى قَتْلِ صَاحِبُكُمْ)) واتە : دوو شایەتتان هەیە شایەتیتان بۆ بدەن لەسەر کوشتنی هاوەڵەکەتان؟)) ووتیان : ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) ، هیچ

وە تۆڵـە سـەندنەوە مـافی دەسـەڵات داری موسـوڵمانە و دەبێـت ئـەو پـێ ی هەڵبسێت . (□□□)

كەسـێك لـە موسـوڵمانان لـەوێ نـەبووە ، وە ئەوانـەیش جوولەكـەن و كـاری زۆر لـەوە گەورەتریش دەكەن؟ فەرمووی : ((**فَاخْتَارُوا مِنْهُمْ خَمْسِينَ فَاسْتَحْلِفُوهُمْ**)) واتـە : دە پەنجا كەسیان لێ هەڵبژێرن و سوێندیان بدەن ، بەڵام هەر ڕازی نەبوون بۆیە پێغەمبـەری خوا (ﷺ) خۆی لەلایەن خۆیـەوە خوێنەكەیدا [رواه ابـوداود (4/رقـم/4524) وهـو صـحيح بروانـه صحيح ابى داود (3793)] .

(□□□) (القُرْطُبِي) لە تەفسیرەكەیدا دەفەرمێ : ((هیچ جیاواز ییـەك نییـە لـەوەدا كەوا تۆڵە سەندنەوە لە كوشتن دا كەس پێی هەڵناسێت مەگەر خاوەن دەسڵات خـۆی ، پێویستە لەسەریان هەڵسن بەتۆڵـە سـەندنەوە و جێبـەجێ كردنـی سـنوورە شـەرعیەكان (الحُدُود الشَّرْعِيَّة) و شتی تریش ، چونكە خوای گەورە پاك و بێگـەردی بـۆ ئـەو ، داوای لە هەموو موسوڵمانان كردوە بە تۆڵە سەندنەوە (القِصَاص) ، پاشـان ناشـێت و ناگونجـێ بۆ بـاوەڕداران هـەموویان كۆببنـەوە لەسـەر تۆڵـە سـەندنەوە ، جـا دەسـەڵات دار یـان لەجیاتی خۆیان داناوە كەوا هەڵسێت بەجێ بەجێ كردنی تۆڵە سەندنەوە و سنوورەكانی تریش)) [بروانه الجامع لاحكام القرآن (245/2)] .

وە هۆی ئەوەشە (الصَّاوِي) باسی كردووە لە (حَاشِيَة)كەی دا بەسەر (الجَلاَلَيْن)ەوە ، جا دەفەرموێ : (جا كاتێك كە (إِثْبَات) بوو كەوا كو شتن بەقەستەوە دەست درێـژی و ستەمە ، پێویست دەبێت لەسـەر داوەری شـە رعـی (القَاضِـي الـشَّرْعِي) كـەوا كـار بـۆ كەس و كاری كوژراوەكە ئاسان بكات و بكوژ بخاتە ژێر دەسـتیان ، جـا داوەر ئـەوەی پێ دەكات كە كەس و كاری كوژراوەكە خۆیان هەڵیدەبژێرن ، ئیتر كوشتنەوەبێت یان لـێ خۆش بوون یان پارەی خوێن سەندن ، وە دروستیش نییـە بۆكـەس و كـاری كوژراوەكـە دەسـەڵات بگرنـە سـەر بكـوژ دا بـەبێ پرسـی داوەری شـەرعی ، چـونكە ئـەوە خراپـە و تێكدانی تێدایە ، جا ئەگەر پێش بەجێ كردنی داوەر بیكوژێت ، ئەوە سزا دەدرێـت [بروانه فقه السنه (453/2)] .

(الحمدلله) ئەوە بەشی تۆڵە سەندنەوە و مەرجەکانی کۆتایی پێ هات و ئێستایش دەچینە سەر بەشی نرخی مرۆڤی کوژراو یا ئەندامی فەوتێنراو

لەبلاوکراوەکانی ماڵپەڕی ئیمان وەن
www.iman1.com
هەمیشە لەگەڵمان بن بۆنوێبوونەوەی ئیمان
imanonekurd@yahoo.com